

Seisukoht

EL digivaldkonna lihtsustamispaketi kohta

Kellele:	Tiina Uudeberg Justiits- ja Digiministeerium	
Kellelt:	Martin Öövel Eesti Rahvusraamatukogu peadirektor	
Kuupäev:	19.12.2025	
Teema:	Eesti Rahvusraamatukogu (RaRa) tagasiside EL digivaldkonna lihtsustamispaketi kohta	

Eesti Rahvusraamatukogu tervitab Euroopa Komisjoni algatust lihtsustada Euroopa Liidu andme- ja tehisintellekti regulatiivset raamistikku ning vähendada killustatust ja kattuvusi. Ühtne ja selgem raamistik toetab nii avaliku sektori asutusi kui ka teadlasi, suurendades õigusselgust ja vähendades halduskoormust.

Mäluasutuste ja teadusasutuste jaoks on **eriti olulised kavandatavad täpsustused andmekaitseraamistikus**, eelkõige seoses isikuandmete töötlemisega teadusuuringute eesmärgil, edasise töötlemise eesmärkide ühilduvusega ning anonümiseerimise ja pseudonüümimise selgema reguleerimisega.

Samuti on positiivne, et tehisintellekti määruks kavandatakse lihtsustusi, laiendatud toetusmeetmeid, regulatiivseid liivakaste ja täiendavat juhendmaterjali. Need **võiksid soodustada vastutustundlikku innovatsiooni digiteerimises, uurimistöös ja kultuuripärandi kogudele juurdepääsu parandamisel.**

Samas soovime juhtida tähelepanu mitmele küsimusele, mis võivad mõjutada mälu- ja teadusasutuste suutlikkust täita oma avaliku huvi ülesannet.

Avaliku sektori andmete raamistik ja kultuuripärandi asutuste eripära

Avaliku sektori andmete taaskasutuse reeglite koondamine ühte andmemäärusesse **võib vähendada tähelepanu raamatukogude ja teiste mäluasutuste eripäradele.** Need asutused haldavad keerukaid andmekogumeid, mis sisaldavad kultuuripärandi materjale, autoriõigusega kaitstud teoseid ja isikuandmeid. Ühtne horisontaalne lähenemine võib seetõttu suurendada tõlgendus- ja halduskoormust asutustele, kelle põhifunktsioon on säilitamine, juurdepääsu tagamine ja teadustöö toetamine, mitte andmete majanduslik kasutamine. Seda eriti just kontekstis, kus andmemääruse fookus on ettevõtlusvajaduste ja andmepõhise konkurentsivõime toetamisel.

Sellises raamistikus muutub avaliku sektori andmete taaskasutus vaid üheks osaks laiemas regulatsioonis, mitte eraldi poliitikavaldkonnaks. Seetõttu **võib tekkida oht, et raamatukogusid käsitletakse eeskätt avaliku sektori andmevaldajate, mitte kultuuripärandi asutustena**, kuigi nende ülesanded ja kogude olemus on oluliselt teistsugused. Seda tausta arvestades on oluline meenutada, et kehtiv avaliku andmete direktiiv tunnustab selgelt kultuuripärandi asutusi erijuhtudena ning mõonab, et kõiki materjale ei saa ega tohiks vabalt taaskasutada. Ka andmemäärus peab tagama õigusselguse ja vältima kaitsemeetmete nõrgenemist, mis võimaldavad raamatukogudel tasakaalustada avatust vastutusega.

Andmemäärus saab kultuuripärandi kaitsemeetmeid tagada ilma lihtsustamise eesmärki kahjustamata, kui põhimõtted sätestatakse selgelt õigusakti tasandil, mitte ei jäeta tõlgendamise või juhendmaterjalide tasandile. **Kultuuripärandi asutuste valduses olevate andmete taaskasutamist teaduslikel, hariduslikel, kultuurilistel või demokraatlikel eesmärkidel tuleks selgelt tunnustada õiguspärase avaliku huvi eesmärgina, mis erineb ärilisest taaskasutusest.** Samuti peaks asutustel olema võimalus taaskasutamisest keelduda, kui see kahjustaks säilitamist, moonutaks kultuurilist tõlgendust või koormaks ebaproportsionaalselt avalikke ressursse. See oleks proportsionaalsuse põhimõttega kooskõlas olev täpsustus, mitte uute õiguste loomine.

Lisaks ei tohiks kultuuripärandi materjalide avalikku kättesaadavust tõlgendada automaatse loana automatiseeritud taaskasutuseks või tehisintellekti treenimiseks, arvestades kehtivaid autoriõiguse ja andmebaasiõiguse eristusi.

Teadusuuringute mõiste ja kultuuripärandi uurimine

Kuigi teadusuuringuid puudutavad täpsustused on tervitatavad, **on oluline, et kultuuripärandi uurimist, digihumanitaariat ja mäluteadusi tunnustataks selgelt teadusuuringute mõiste osana.** See aitaks vältida ebakindlust ja ülemääraselt ettevaatlikke andmetöötluspraktikaid.

Tehisintellekti regulatsioon ja mitteärilised kasutusviisid

Näeme potentsiaalse ohuna, et **tehisintellekti mitteärilised ja avalikku teenust pakkuvad kasutusviisid võivad tahtmatult sattuda kõrge riskiga süsteemide kategooriasse või neile rakendatakse ebaproportsionaalseid nõudeid.** See võib pärssida innovatsiooni, mis toetab demokraatlikku juurdepääsu teadmistele ja kultuurilist mitmekesisust.

Raamatukogude, arhiivide ning kultuuri- ja haridusasutuste poolt mitteärilisel eesmärgil kasutatavaid tehisintellekti süsteeme – näiteks otsingu- ja soovitusüsteeme, digiteerimistehnoloogiaid ning kogudele juurdepääsu hõlbustavaid tööriistu –, mis ei tekita isikutele õiguslikke ega samaväärselt olulisi tagajärgi, **tuleks käsitada eelduslikult mitte-kõrge riskiga süsteemidena**, välja arvatud juhul, kui need selgelt kuuluvad tehisintellekti määruse III lisas loetletud juhtude alla. See lähenemine

oleks kooskõlas ka isikuandmete kaitse üldmääruses käsitletava profileerimise mõistega.

Samuti võiks kaaluda teatud erisuste laiendamist avalikes huvides tegutsevatele avaliku sektori asutustele, sarnaselt väikese ja keskmise suurusega ettevõtetele.

Kultuuripärandi digiteerimise ja juurdepääsulahenduste selgesõnaline hõlmamine regulatiivsete liivakastide alla toetaks vastutustundlikku innovatsiooni ilma regulatsiooni eesmäärke kahjustamata.

Kokkuvõte

Eesti Rahvusraamatukogu toetab Komisjoni eesmäärke lihtsustada regulatiivset raamistikku ja soodustada innovatsiooni ning on valmis aruteludes aktiivselt kaasa töötama. Samas rõhutame vajadust arvestada raamatukogude ja teiste mäluasutuste eripärase rolliga, et lihtsustamismeetmed tugevdaksid – mitte ei piiraks – nende võimet teenida avalikke huve, säilitada kultuurimälu ja toetada teadustööd kogu Euroopa Liidus.